

ГНЕВОТ НИЗ ПРИЗМАТА НА ЗООНИМНАТА ФРАЗЕОЛОГИЈА ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО РУСКИОТ ЈАЗИК

БИЉАНА МИРЧЕВСКА-БОШЕВА

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже
Конески“, Скопје, Северна Македонија, biljana.mirchevska@gmail.com

Апстракт Фраземите со зоонимна компонента претставуваат значаен дел од вкупниот фразеолошки фонд на секој јазик. Присутноста на животните и непосредниот контакт на човекот со нив, доброто познавање на нивните основните карактеристики, однесувањето и начинот на живот претставуваат одлична основа за разбирање на една од основните и најинтензивните негативни емоции – гневот. Овој труд ќе биде насочен кон анализа на зоонимните фраземи со значење *гнев* во македонскиот и во рускиот јазик со цел да се идентификува влијанието на зоонимот и метафората во формирањето на значењето на фраземата.

Клучни зборови:
зооними,
фразеологија,
гнев,
македонски јазик,
руски јазик

ANGER THROUGH THE PRISM OF ZONYMIC PHRASEOLOGY IN MACEDONIAN AND RUSSIAN

BILJANA MIRČEVSKA-BOŠEVA

Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Philology "Blaze Koneski",
Skopje, North Macedonia, biljana.mirchevska@gmail.com

Abstract Phrasemes with a zonymic component are a significant part of the phraseological fund of each language. The presence of animals and direct human contact with them, good knowledge of their basic characteristics, behaviour and lifestyle are an excellent basis for understanding one of the basic and most intense negative emotions - anger. This paper will focus on the analysis of zonymic phrasemes denoting *anger* in Macedonian and Russian languages, in order to identify the influence of the zonym and the metaphor in the formation of the meaning of the phraseme.

Keywords:
zonyms,
phraseology,
anger,
Macedonian
language,
Russian language

1 Вовед

Емоциите како сложен многуаспектен феномен влегуваат во фокусот на интерес на цела низа науки, како на пример: психологијата, физиологијата, филозофијата, лингвистиката. Средства за изразување на емоциите наоѓаме на сите јазични рамништа, но фразеолошките истражувања на емоционалната сфера нудат посебно интересна перспектива за стекнување подобра претстава за карактеристиките на секоја емоција. Ова се должи пред сè на фактот дека станува збор за феномен што не е директно достапен за човековата перцепција, туку се сфаќа преку прототипна надворешна манифестација, а во јазикот се концептуализира преку одредени метонимиски и метафорички модели. Ова се поткрепува и со ставот на Арутјунова (Арутјунова 1998: 387) дека “продуктивноста на метафората како средство за создавање на нови именувања е особено изразена во сферата на означувањето на објекти од невидливиот свет, а исто така и во сферата на емоционалните состојби“.

Со својата експресивност, сликовитост и метафоричност зоонимните фраземи претставуваат одличен начин за изразување карактерни особини, интелектуални способности, емоционални и физички состојби и слично. Ова се должи на фактот дека поради присутноста на животните и непосредниот контакт на човекот со нив, доброто познавање на нивните основните карактеристики, на однесувањето и начинот на живот, тие стануваат одлично тло за сфаќање на некој непознат и апстрактен поим имајќи предвид дека човекот секогаш посегнува по нешто што му е добро познато во обид да го разбере она му далечно и апстрактно. Ова е во согласност и со когнитивната теорија на метафората според која метафората и метонимијата како механизми за пренос на знаења од една област во друга подразбираат дека за потполно разбирање на еден апстрактен поим мора да се користи друг конкретен, физички концепт. Притоа искуствата од физичкиот свет служат како природна и логичка база за сфаќање на апстрактните концепти. Сево ова беше поттик да се разгледаат зоонимните фраземи со кои се означува гневот во македонскиот и во рускиот јазик.

2 Дефинирање на емоцијата *гнев* во психологијата и во лексикографијата

Гневот како една од базичните емоции е подробно проучена во рамки на психологијата. Тој се дефинира како емоција што се карактеризира со антагонизам, со крајно негативен однос кон лица, постапки, дејства, појави и слично за кои човекот смета дека намерно му причинуваат некакво зло. Гневот е многу силна емоционална реакција што се појавува во низа ситуации (физичко насилство, нанесување штета, лишување од некаква сопственост, напад, закана и сл.) и подразбира севкупност од физички реакции, определена мимика, гестови, пози, карактеристични реакции на вегетативниот нервен систем (Оксфордскиот толковниот словарь по психологија, 2002).

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ 2003-2009) и во *Дигиталниот речник на македонскиот јазик* (ДРМЈ, makedonski.info) лексемата *гнев* се толкува како *силна лутина, срџба, јарост*, додека во *Толковниот речник на современиот македонски јазик* (ТРСМЈ, 2011) се толкува како *големо незадоволство или лутина (кон некој или нешто)*.

Слична ситуација имаме и во рускиот јазик, па така во *Большой толковный словарь русского языка* (БТСРЯ, 2000) за лексемата *гнев* го наоѓаме следното толкување: *чувство сильного негодования, возмущения, состояние раздражения, озлобления*, во *Толковый словарь* (ТС, 1992) се објаснува како *чувство сильного возмущения, негодования*, додека во *Толковый словарь русского языка* (ТСРЯ, 1940) се толкува како *чувство сильного негодования, возмущения, раздражения*.

Според ова можеме да забележиме дека речничките дефиниции за лексемата *гнев* се состојат од низа синоними без укажување на диференцијалните признаци меѓу членовите на синонимиската низа.

Ваква ситуација се забележува и во психолошките истражувања на емоциите (Симонов 1986, Изард 1991), како и во лингвистичките истражувања (Апресјан 2004, Шаховскиј 2009) каде лексемите *злоба, гнев, раздраженост* се обединуваат под еден термин *гнев*.

Крилов (Крылов 2006), од друга страна, повикувајќи се на Апресјан (Апресян 2004) укажува на разликата меѓу гневот и синонимите со кои се објаснува оваа лексема кои ги наоѓа во: 1. причината за чувството, 2. формата на надворешна манифестација и 3. јачината и длабочината на емоциите. Според него лексемата *гнев* номинира помал дел од поимот кој во психологијата се опишува со истиот збор.

Во овој труд следејќи ја традицијата на психолошките и лингвистичките истражувања, под поимот *гнев* ги обединуваме и синонимичните *лутина, срдба, јафост, големо незадоволство*.

3 Концептуализација на гневот

Гневот како базична емоција со силно изразена манифестација била разгледувана од повеќе автори меѓу кои посебно се издвојуваат Кевечеш и Лејкоф (Lakoff, Kövecses 1986, 1987, 2010). Тие сметаат дека е можно да се открие дел од нашиот концептуален систем преку изучување на начинот на кој зборуваме за различни аспекти на светот и предлагаат со примена на теорија на концептуална структура и теорија на лексичка структура да се дојде до внатрешната структура на апстрактните концепти од интерес. Исто така, тие ги даваат основните метафори и метоними, како и прототипното сценарио за гневот кое се состои од 5 етапи. Првата етапа е навредливиот настан кој е предизвикан намерно и директно со цел да се навреди или повреди субјектот кај кој потоа се јавува гнев. При втората етапа се појавуваат соодветни физиолошки симптоми: зголемена телесна температура, покачен притисок, физичка возбужденост, субјектот чувствува желба да се одмазди, но свесен е дека актите на одмазда се опасни и социјално неприфатливи па се обидува да го контролира својот гнев. Во третата етапа субјектот прави обид да се контролира, а при четвртата етапа доаѓа до губење на контролата бидејќи интензитетот на гневот го надминува прагот на толеранција. Губењето на контролата се манифестира преку гневно однесување. Во петтата етапа доаѓа до акт на одмазда чија цел е навредувачот, силата на одмаздата е приближно иста со силата на навредата, се постигнува определен баланс и интензитетот на гневот паѓа на нула (Kövecses 1986: 28-29). Покрај ова сценарио, Кевечеш и Лејкоф ги издвојуваат и основните метафори за гневот во англискиот јазик: ГНЕВОТ Е ЖЕШТИНА НА ТЕЧНОСТА ВО САД, ГНЕВОТ Е ОГАН,

ГНЕВОТ Е ЛУДИЛО, ГНЕВОТ Е ПРОТИВНИК ВО БОРБА, ГНЕВОТ Е ОПАСНО ЖИВОТНО и ГНЕВОТ Е ТОВАР.

Во однос на прашањето за мотивацијата на метафорите од сферата на психолошкото карактеризирање, мора да ги земеме предвид реалните обележја на животните кои служат како основа за формирање на вредносните значења кои се однесуваат на човечкиот карактер.

Кевечеш (Kövecses 2010: 152), во теоријата за Големiot синџир на постоењето, човечкото однесување метафорички го толкува со однесувањето на животните, а ваквите значења се воспоставуваат со тоа што луѓето им припишуваат на животните човечки особини, а потоа тие особини ги проектираат назад на човекот (преку метафората ЖИВОТНИТЕ СЕ ЛУЃЕ) со проекцијата *инстинкт = карактер*, односно инстинктивното, нагонско однесување асоцијативно се доведува во врска со карактерните (свесните, инхерентните) особини (Новокмет 2016: 368). Вакво објаснување наоѓаме и кај Лејкоф и Тарнер во нивниот познат пример „Ахил е лав“. Овој пример ја одразува конвенционалната проценка на одредено однесување на лавот врз основа на она што се смета за храбро однесување кај човекот. Говорителите не ни забележуваат дека тие карактеризирања на инстинктивното однесување на животните метафорички се темелат на човечките особини, т.е. на јазичната реализација на онтолошката концепција на метафората ЖИВОТНИТЕ СЕ ЛУЃЕ. Наместо исказот „Ахил е храбар“ прво на лавот му се припишува човечка карактеристика (односно однесувањето на лавот се објаснува со типична човечка особина), а потоа преку метафората на големиот ланец човечкото однесување се објаснува со однесувањето на животното, со што всушност човечката карактеристика се проектира на човекот (Lakoff, Turner 1989: 195).

Манифестирањето гнев претставува опасност за околината пред сè поради неможноста на субјектот да ја задржи самоконтролата. Ваквата ситуација се доведува во релација со тврдењето дека во секој човек се крие опасно животно кое цивилизираните луѓе треба да го чуваат во себе и под контрола. Така, однесувањето на гневен човек се споредува со однесувањето на опасно животно што нè води кон метафората ГНЕВОТ Е ОПАСНО ЖИВОТНО (Kövecses 1986: 23).

4 Дефинирање на корпусот

Материјалот кој се анализира во овој труд е ексцерпиран од *Фразеолошкиот речник на македонскиот јазик* (ФРМЈ 2003-2009) на Т. Димитровски и Т. Ширлилов, *Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник* (МФМФР 2008) на С. Велковска, како и од статиите и прилозите на оваа тема. За рускиот материјал консултрани се фразеолошките речници на А. Н. Баранов и Д. О. Добровольский (2007), Н. В. Баско (2007), А. К. Бирих, В. М. Мокниенко, Л. И. Степанова (2009), В. П. Жуков (1987), А. М. Мелерович, В. М. Мокниенко (2005), А. И. Федоров (2001).

Во анализата се вклучени фраземи кои содржат најмалку еден назив на животно или придавски форми изведени од називот, како и лексемите кои означуваат дел од телото на животно.

5 Анализа на зоонимните фраземи што означуваат гнев

Фразеолошката слика на гневот започнува да се создава уште со навредливиот настан кој предизвикува појава на гнев кај одреден субјект. Во македонскиот јазик со ова значење ги регистрираме следниве зоонимни фраземи: *му згазна на опашката* со значење 'некој неког многу налутил' (МФМФР), *му стапнува на опашката* со значење 'го засегнува во интересите, го совладува' (ФРМЈ), *нагази (му згазне) на опашката некому* со значење 'изложи неког на опасност, загрози неког' (ДРМЈ). Мотивацијата во овие фраземи е директно поврзана со реалната ситуација на стапнување на опашката на некое животно што обично предизвикува силна реакција и напад.

Нивната актуелност може да се забележи и во следниве контекстуални употреби:

Министерот Маричиќ: *II стапнавме на опашката* на мафијата, ги боли тепихот под кој 12 години буткаа предмети! (<https://plusinfo.mk/ministerot-marichi-i-stapnavme-na-opashkata-na-mafi-ata-gi-boli-tepihot-pod-ko-12-godini-butkaa-predmeti/> 11.08.2021)

И во рускиот јазик наоѓаме еквивалента фразема за изразување на истото значење *наступитъ на хвост*. Мотивот на нанесување штета во фразеологијата се зачувал во изразот *съпать/насъпать соли на хвост (кому-л.)* со значење 'да му наштети, да причини непријатност некому, да го раздрадува'. Се смета дека

потеклото на овој израз е поврзано со верувањето дека ако се посипе сол на нечии траги, тоа ќе предизвика некаква штета, загуба. Сливовитата претстава која лежи во основата на овој израз е народното верување кое постоело во минатото дека болест/загуба/штета може да предизвика со магија, т.е. со фрлање клетви на различни предмети. Често за таа цел се користела и сол. Поновите речници и современите носители на рускиот јазик глаголот *насолить* го поврзуваат со ставањето премногу сол во храната со што таа не може да се јаде и се нанесува штета некому.

За илустрација ги наведуваме следните контекстуални употреби:

Вот те и пролетария! – зло сказал он...

– А тебе пролетарий соли на хвост насыпал? — язвительно спросил Коваль (Ю. Либединский. Комиссары, ruscorpora.ru).

Санкции ЕС и США: нам пытаются насыпать соли на хвост (<https://ren.tv/blog/anatolii-vasserman/809099> од 21.03.2021)

Сергей Цыпенков: Нельзя наступать на хвост калининградцам (<https://rugrad.eu/interview/677284/> од 30.04.2014).

За човек кој е многу раздразнет и кој зборува со многу бес и злоба против некого или нешто во македонскиот јазик се користи фраземата <зелени> *гуштери болва*. Оваа фраза се може да се поврзе со една од двете субметафори со кои се концептуализира гневот: ГНЕВОТ ИМА ЗЕЛЕНА/ЖОЛТА БОЈА И ЖИВЕЕ ВО ЦРНИОТ ДРОБ ИЛИ ЖОЛЧКАТА и ГНЕВОТ ИМА ЦРВЕНА БОЈА И ЖИВЕЕ ВО СРЦЕТО (Петрова 2011). Првата субметафора се потпира врз популарната теорија на Хипократ за патологијата на течностите како причина за четири видови темпераменти (сангвиник, колерик, флегматик и меланхолик). Во оваа теорија жолто-зелената боја е поврзана со колерикот и гневот. Мотивацијата за употребата на зоонимот гуштер веројатно е поврзана со приказната „Девојчето и дванаесетте месеци“ каде добрата ќерка е благословена при секое прозборување од устата да вади златници, а лошата ќерка е казнета и при секој збор од устата ѝ излегуваат гуштери. Семантиката на овој културен концепт помага да се објасни мотивацијата на јазичното номинирање на гневот застапено во следниот пример:

Суденикот може да биде строен мустаклија или грчаво пужеме.. богауша или господибрани, зборлија или немтур, свездаалија или клапуш, меа да налева од устата или *да блуе зелени гуштери*. (Владо Малески, Разбој, ФРМЈ)

Оваа субметафора е застапена и во рускиот јазик преку примерите *позеленеть от гнева, изливать/излить желчь, исходить желчью* кои имаат свои еквиваленти во македонскиот јазик: *му се излеа жолчката, му се истури жолчката, му пукна жолчката, му се крена жолчката, позелене од гнев*, но овие фраземи не содржат зооним и не се вклучени во нашата анализа.

Во македонскиот јазик за навредлив чин се користи и фраземата *му пушта коњска мува меѓу нозе, пушта/пушти коњска мува (некому)* со значење ‘силно вознемирува/обеспокојува некој’. Во овие фраземи е присутен зоонимот *коњска мува* кој означува крупна мува што го напаѓа добитокот, најчесто коњите. *Му пушта коњска мува* е поврзана со ситуација од секојдневниот живот кога некој пушта односно дозволува коњска мува да влезе во просторијата што резултира со беспокојство и вознемирување на присутните во просторијата.

Во рускиот јазик истото значење се доловува со неколку фраземите. Првата *будить/разбудить зверя* носи шеговита стилистика нијанса и означува раздражување, нервирање. Нејзината мотивација е поврзана со ставот дека во секој човек спие диво животно кое тој го контролира, но при губење на контролата тоа се буди и се ослободува.

Ответственный секретарь хотел что-то сказать, но промолчал, не стал *будить зверя* в начальнике, как говаривали в редакции. (Лев Корнепов, «Газета», ruscorgora.ru)

Какой то гад больно ущипнул меня за бок. *Не будите во мне зверя!* (Андрей Белянин, «Свириный ландграф», ruscorgora.ru)

Следна фразема *действует как на быка красный цвет, действует как на быка красная тряпка, как красная тряпка для быка* има значење ‘некој предизвикува кај некој крајно незадоволство, го раздражува’. Се смета дека мотивацијата за оваа фразема се должи на поврзувањето со сликата на бикот во традиционалните шпански борби на тореадор и бик (Vidovic Bolt 2011: 116). Кога нешто го доведува човекот до краен степен на вознемиреност, гнев и сл., се вели дека тоа делува како црвена марама на бик бидејќи се смета дека замавнувањето со

црвено платно пред бикот го доведува до бес. Всушност, ова е само мит. Во реалноста биковите не разликуваат бои и она што ги раздражува е наглото движење на тореадорот, а не бојата на марамата. Црвената боја на марама се објаснува со традицијата, се употребува за привлекување на вниманието на гледачите, за да се сокрие крвта од бикот или како асоцијација на крвта и смртта на еден од учесниците во борбата.

Омская область одной из последних в стране проводит монетизацию льгот на проезд. Этого требует федеральное законодательство. Впрочем, само слово «монетизация» чиновники стараются лишний раз не произносить. Люди на него реагируют *как бык на красную тряпку!* (Роман Лендел, «Мягкая монетизация по-омски» // «Комсомольская правда», ruscorpora.ru)

Любая тайна на нормальную женщину *действует, как красная тряпка на быка.* («Ошибка Казановы», «Истории из жизни», ruscorpora.ru)

Во оваа група спаѓа уште и фраземата *дразнить/раздразнить гусей* која има иронична стилистичка обоеност и означува дека некој предизвикува гнев, раздражува без потреба некого. Потеклото на оваа фразема се поврзува со басната «Гуси» (1811) на Крилов која завршува со стиховите:

Баснь эту можно бы и боле пояснить –
Да чтоб гусей не раздразнить.

За илустрација го наведуваме следниот пример:

Я всего менее намерен распространяться о современной литературе, во-первых, для того, чтоб не наговорить много о пустяках, а, во-вторых, чтоб *не раздразнить гусей* (Белинский, Русская литература в 1847 году, ruscorpora.ru).

Гневното однесување на човекот го гледаме во фраземите во чиј состав влегуваат зоонимите: змија, куче, бик, мечка, рис, волк.

Зоонимот змија влегува во состав на фраземите: *бесен (лут) како змија, змија осојница, змија отровница, с'ска како змија*. Во библиските текстови змијата има силна симболичка улога. Приказната за првиот грев започнува со напомена дека змијата била полукава од сите сверови полски, што ги создал Господ Бог. Значи змијата е полукава бидејќи очигледно знае за отровното дејство на

забранетото овошје и ја наведува жената на грев и во човечкото срце вбризува отров на непослушност. Змијата древните традиции ја сметале за таинствено суштество, но и свето животно поврзано со животот и мудроста. Но, со улогата која и ја дава библискиот писател во првиот грев сака да покаже дека змијата не е возвишено, туку проклето животно (Rebić 1996). По ова, таа станува симбол на зло и проклетство и своевидна реинкарнација на ѓаволот. Мотивот на змијата се јавува и на други места во Стариот Завет, а Исус во Новиот Завет змиите ќе ги нарече лицемерните фарисеи, но змијата ја смета и како пример за лукавост, но не злонамерна, туку крајно внимателна: Ете, Јас ве праќам како овци меѓу волци: бидете мудри како змии и незлобни како гулаби (Матеј 10: 16) (Opašić 2014: 11-12).

И во рускиот јазик присутен е истиот зооним во фраземите: *злой как гадюка, шипеть как <подколотная> змея*.

За женщину ее мало кто признавал, была уж очень тоща и *зла, как гадюка*. (А. Н. Толстой. Гадюка, ruscorpora.ru)

При виде женщин сержант вообще начинал *шипеть как змея*, невольно приобретенное качество помогало в делах амурных — Крюк гипнотизировал жертв до полного одурения. (Илья Бояшов, Танкист, или «Белый тигр», ruscorpora.ru)

Гневното однесување на човекот се споредува и со однесувањето на кучето во фраземите: *како бесно куче, како куче од синџир, како одвргано куче*. Зоонимот куче е еден од најчестите во фраземите. И покрај тоа што кучето традиционално се смета за најдобар пријател на човекот и претставува симбол за верност, во најголемиот дел од фраземите оваа лексема има негативна конотација. На пример, зборот *куче* во преносно значење се користи за означува лош човек, крвник, проклетник (ДРМЈ), а зборот *пес* за проклет човек.

Адеми: Се чувствувам *како куче пуштено од ланец!* (<https://sport1.mk/fudbal/representacija/ademi-se-chuvstvuvam-kako-kuche-pushteno-od-lanec>)

Мацари *бесен како куче!?!* Интер уште еднаш ги разочара своите фанови и одигра 0:0 против Удинезе на својот „Дизене Меаца“, а сликовит приказ на натпреварот даде тренерот Мацари. (<https://daily.mk/what/2941040/macari-besen-kako-kuche>)

И во рускиот јазик регистрираме зоонимни фраземи со компонента *куче*: *сердитый (злой) как собака на цепи, как цепной пес, как с цепи сорвался*.

Гиматов: Попихин *как с цепи сорвался* во время драки со Скудрой (<https://www.championat.com/hockey/news>)

Доказать это, как и противоположное, очень трудно, но логичнее предположить, что поэтому многого не писали: о том, например, что не хотят воевать, а хотят убежать домой, или о том, что командир *злой, как собака*, или что вчера свои били по своим и кого-то убили. (Лнна Минаева, Письмо с фронта, ruscorpora.ru)

Покрај ова, гневниот човек во двата јазика се споредува и со бик во фраземите: *како разјарен бик* во македонскиот јазик и *как разъяренный бык* во рускиот. Лексемата *бик* во преносно значење се користи за означување многу силен, јак и отпорен човек. Во фразеологијата покрај силата доаѓаат до израз и разбеснетоста и импулсивноста, па често се однесува на силен и агресивен човек:

Меси покажа дека е како *разјарен бик* (<http://netpress.com.mk/mesi-pokazha-deka-e-kako-razjaren-bik/>)

Шавров вскочил с постели, покружился, *как разъяренный бык*, по горнице и, отыскав за большим степным зеркалом, с краев облешенным конфетными бумажками и водочными ярлыками, связку акациевых бирок, вытащил одну из них и, насмешливо и с ненавистью глядя на перепуганного старика, прошипел:.... (И. Е. Вольнов. Повесть о днях моей жизни, ruscorpora.ru)

Во македонскиот јазик за споредба се користи и *рисот* во фраземата *лут како рис*:

Лут како рис, внатре влезе татко му и викна: - Каде е тој непрокопсаник, неранимајко! (Гоце Делчев, Ванчо Николески, <http://drmj.eu>)

Командантот беше *лут како рис*. (Ванчо Николески, Волшебното самарче, <http://drmj.eu>)

а во рускиот јазик мечката и волкот во фраземите *злой/разъяренный как медведь, сердитый как волк*:

Приходил мрачный, вонючий и *злой, как медведь*. (Андрей Геласимов, Разгуляевка, ruscorpora.ru)

6 Заклучок

Гневот како емоција со бурна манифестација е поврзана со голем број јазични единици. Покрај големиот број лексеми кои се користат за номинација на оваа состојба, во јазикот има и многу фраземи кои ги опишуваат гестовите и мимиките, но и другите средства за манифестирање на оваа емоционална состојба.

Во овој труд беше анализиран сосема мал сегмент од македонската и руската фразеологија, но дури и овој малуброен корпус покажа дека зоонимните фраземи даваат експресивна и сликовита претстава за голем број поими, меѓу кои и една универзална категорија каква што е емоцијата гнев. Зоонимните фраземи беа застапени во првата и петтата фаза од сценариото на гневот, т.е. во навредливиот настан и актот на одмазда. Во фраземите кои го опишуваат навредливиот настан имаме поголема разновидност во однос на употребениот зооним, додека во петтата етапа имаме поголема избалансираност во однос на застапените зооними. И во двата јазика се продуктивни и активни метафорите ЖИВОТНИТЕ СЕ ЛУЃЕ и ГНЕВОТ Е ДИВО ЖИВОТНО, а во македонскиот јазик ја среќаваме и субметафората ГНЕВОТ ИМА ЗЕЛЕНА/ЖОЛТА БОЈА (И ЖИВЕЕ ВО ЦРНИОТ ДРОБ ИЛИ ЖОЛЧКАТА) што се објаснува со припадноста на македонскиот јазик во балканскиот јазичен сојуз во кој оваа субметафора е доста активна. Овде треба да се спомене и влијанието на Библијата, на литературните текстови (басни, приказни), како и на непосредното искуство на човекот со одредени животни во формирањето на значењето на фраземите. Овој мал сегмент од зоонимната фразеологија покажува дека доминираат сличностите и совпаѓањата во фразеолошката слика на гневот во анализираните јазици како резултат на општоприфатените претстави, додека разликите кои се должат на спецификите на разгледувани јазици и култури се застапени во помал број.

Литература

- Валентина Ю. АПРЕСЯН, Юрий Д. АПРЕСЯН, 1995: Метафора в семантическом представлении эмоций. *Избранные труды, том II. Интегральное описание языка и системная лексикография*. Москва: Языки русской культуры. 453–465.
- Нина Д. АРУТЮНОВА, 1998: *Язык и мир человека*. Москва: Языки русской культуры.

- Анатолий Н. БАРАНОВ, Дмитрий О. ДОБРОВОЛЬСКИЙ, 2007: *Словарь-тезаурус современной русской идиоматики*. Москва: Мир энциклопедий Аванта.
- Нина БАСКО, 2007: *Фразеологизмы в русской речи: словарь-справочник*. Москва: Флинта, Наука.
- Александр К. БИРИХ, Валерий М. МОКИЕНКО, Людмила СТЕПАНОВА, 2009: *Словарь фразеологических синонимов русского языка*. Москва: АСТ ПРЕСС КНИГА.
- Снежана ВЕЛКОВСКА, 2008: *Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник*. Скопје: Снежана Велковска.
- Дигитален речник на македонскиот јазик*. Пристап од 7.9.2020 до 20.10.2020 на <http://drmj.eu/>
Тодор ДИМИТРОВСКИ, Ташко ПИРИЛОВ, 2003–2009: *Фразеолошки речник на македонскиот јазик*. Скопје: Огледало.
- Влас П. ЖУКОВ, 1987: *Словарь фразеологических синонимов русского языка*. Москва: Русский язык.
- Кэррол ИЗАРД, 1999: *Психология эмоций*. Санкт Петербург: Питер.
- Кирил КОНЕСКИ, 2003–2014: *Толковен речник на македонскиот јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Сергей А. КУЗНЕЦОВ, 2000: *Большой толковый словарь русского языка*. СПб.: Норинт.
- Юрий В. КРЫЛОВ, 2006: Статус слов «Гнев»/«Злость» в семантическом поле эмоций. *Сибирский филологический журнал* 4. 96-99. Пристапено на 03.10.2021 на <https://cyberleninka.ru/article/n/status-slov-gnev-zlost-v-semanticheskome-pole-emotsiy>
- Лилјана МАКАРИЈОСКА, Бисера ПАВЛЕСКА-ГЕОРГИЕВСКА, 2020: Фраземи со зооними во меднумска употреба. *Прилози за македонската фразеологија*. Скопје: Л. Макаријоска, Б. Павлеска-Георгиевска. 180–204.
- Алина М. МЕЛЕРОВИЧ, Валерий М. МОКИЕНКО, 2005: *Фразеологизмы в русской речи: словарь*. Москва: Астрель.
- Зозе МУРГОСКИ, 2011: *Толковен речник на современниот македонски јазик*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Новый объяснительный словарь синонимов русского языка*. Ред. Ю.Д. Апресян. Москва; Вена: Языки славянской культуры; Венский славистический альманах, 2004.
- Сергей И. ОЖЕГОВ, Наталия Ю. Шведова, 1992: *Толковый словарь*. Москва: Азъ.
- Анастасия ПЕТРОВА, 2011: Об эмоциях, их “доме” и цвете (взгляд на зеленый и красный гнев в балканских языках). *Балканский спектр: от света к цвету*. Москва: Центр лингвокультурных исследований „BALCANICA” Института славяноведения РАН. 86-93.
- Оксфордский толковый словарь по психологии*. Пристап од 7.9.2020 до 20.10.2020 на <https://www.psyoffice.ru/slovar-s55.htm>
- Павел В. СИМОНОВ, 1986: Потребностно-информационная теория эмоций. *Вопросы психологии* 6, 44-56.
- Марнетка ТОМОСКА, 2015: *Фразеолошките изрази со компонента зооним во македонскиот јазик*. [Необјавена магистерска дисертација]. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Дмитрий Н. УШАКОВ, 1935-1940: *Толковый словарь русского языка: в 4 т.* Москва: Гос. ин-т "Сов. энцикл."; ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов.
- Александр И. ФЕДОРОВ, 2001: *Фразеологический словарь русского литературного языка*. Москва: Аст Астрель.
- Виктор И. ШАХОВСКИЙ, 2008: *Лингвистическая теория эмоций*. Москва: Гнозис.
- Виктор И. ШАХОВСКИЙ, 2009: *Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка*. Москва: Либроком.
- Zoltán KÖVECSSES, 1986: *Metaphors of anger, pride, and love: A lexical approach to the structure of concepts*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Zoltán KÖVECSSES, 2010: *Metaphor: a practical introduction*. New York: Oxford University press.
- George LAKOFF, 1987: *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind*. Chicago: University of Chicago Press.

- George LAKOFF, Zoltán KÖVECSES, 1987: *The cognitive model of anger inherent in American English. Cultural models in language and thought*. Edited by Dorothy Holland and Naomi Quinn. Cambridge University Press.
- George LAKOFF, Mark TURNER, 1989: *More than cool reason, A field guide to poetic metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Maslina LJUBIČIĆ, 1994: O hrvatskim zoonimima: konotativno značenje i frazeologija. *Filologija* 22/23, 245–252.
- Maja OPAŠIĆ, 2014: Zoonimska sastavnice u bibleizmima hrvatskoga i pojedinih jezika. *Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa Animalistički frazemi u slavenskim jezicima Životinje u frazeološkom rubu*. Ur. I. Vidović Bolt. Zagreb: Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu. 1-14.
- Antonio PAMIES 2012: Zoo-symbolism and metaphoric competence. *Focal Issues on Phraseological Studies*. Eds. J. Szerszunowicz & K. Yagi, Univ. Białystok, Kwansai Gakuin Univ. Osaka. 291–314.
- Adalbert REBIĆ, 1996: *Stvaranje svijeta i čovjeka (Egzegeza i biblijska teologija Post 1–3 s uvodom u Petoknjžje*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Ivana VIDOVIĆ BOLT, 2011: *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Anger through the Prism of Zoonymic Phraseology in Macedonian and Russian

Zoonymic phrasemes with their expressiveness, imagery and metaphoricalness have become an excellent way for expressing character, intellectual abilities, emotional and physical states. This is due to the fact that the presence of animals and direct human contact with them, good knowledge of their basic characteristics and behaviour, have become great grounds for understanding an unknown and abstract concept, given that man always reaches out for something he is well acquainted with in an attempt to understand something that is distant and abstract to him. This is in line with the cognitive theory of metaphor, according to which metaphor and metonymy, as mechanisms for transfer of knowledge from one field to another, imply that a concrete, physical concept must be used to understand an abstract concept fully. The experiences from the physical world serve as a natural and logical basis for understanding abstract concepts.

Zoonymic phrasemes were present in the first and fifth phases of the anger scenario, i.e. in the offensive event and the act of revenge. In the phrases that describe the offensive event we have greater diversity in relation to the zoonym used, while, in the fifth stage, we have greater balance in relation to the represented zoonyms. In both languages the metaphors ANIMALS ARE PEOPLE and ANGER IS A WILD ANIMAL are productive and active. In Macedonian language we can also find the sub-metaphor ANGER HAS A GREEN/YELLOW COLOUR (AND LIVES IN THE LIVER OR GALLBLADDER), which is explained by the fact that the Macedonian language is a part of the Balkan language union in which this sub-metaphor is very active.

This small segment of zoonymic phraseology shows that the similarities in the phraseological picture of anger in the analysed languages dominate as a result of the generally accepted representations, while the differences due to the specifics of the considered languages and cultures are smaller.

